

UMETNOST, SUBJEKT, ZAJEDNIŠTVO

(Dragan Prole: *Pojave odsutnog: prilozi savremenoj estetici*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci / Novi Sad, 2016)

Knjiga Dragana Prole *Pojave odsutnog*, u podnaslovu *Prilozi savremenoj estetici*, temeljno se bavi modernim subjektom i njegovim odnosom prema takozvanom pojavnom svetu. Činjenica je da se savremeni estetski stav često rađa u gađenju, poricanju, i negativnoj reakciji prema postojećem stanju stvari. Ovakav odnos postavlja niz bitnih pitanja: gde tragati za korenima takvog stava, koji nije bio poznat u antici, makar i zbog vere u bogove, ili je imao sasvim drugačiji eshatološki smisao u srednjem veku? Koji je uslov postojanja ovakvog stava? Dragan Prole polazi od filozofa koji je izložio ključnu konceptualizaciju, odnosno izrazio „uslove“ pomenutog odnosa. Imanuel Kant je postavio subjekt u središte metafizičkog horizonta i istovremeno ga stavio pod kontrolu pomoću tri operacije: pražnjenjem iskustva u fenomene, redukcijom znanja na intelektualnu meditaciju i neutralizacijom etičke akcije u shematizmu razuma. Lajtmotiv Kantove filozofije, prepoznat kod romantičara i kao temelj romantizma, jeste nužnost transcendentalnosti, nemogućnost bilo kakvog oblika neposrednosti, egzorcizam vitalnih figura u poimanju i delatnosti bića. Nemoguće je ponovo ujediniti pojavu stvari sa samom stvari: no to nije razlog da klonemo, već temelj svake istinske akcije. Romantičari, kasnije i modernisti i avangardisti u svojim kritičkim nastupima neprestano će ponavljati dijagnozu da svet nije stvoren tako da plemenite i uzvišene snage, snage koje teže istini, mogu da prosperišu. Uzimajući u obzir veoma široku umetničku i građu (Marinetti, Hugo Bal, Ljubomir Micić, Orvel, Pinčon), Prole pokazuje kako ovaj pravac ishodi u nužnosti kritičkog gesta, ali ukazuje i na savremene prilično rasprostranjene oblike imunizacije od kritike. Pozivajući se na uvide Borisa Grojsa, Prole smatra da nakon 1989. godine, pada Berlinskog zida i drugih epohalnih promena – pre svega oličenih u gubljenju drugosti i spoljašnjosti kapitalističke ideologije – nastupa postkritičko doba, odnosno doba u kojem se identitet zadobija kroz postajanje robom, što znači da ni sam jezik više nije neprikosnoven ni kao medij komunikacije ni kao medij književne umetnosti. Budući lišeni iluzija i opštosti, postajemo, zaključuje autor, „lak plen kontingencije koja, u nedostatku korektivnih kritičkih intervencija, sebe suvereno proglašava nužnom i neminovnom“. Ovome bi se moglo dodati da su upravo moderne instance suvereniteta najviše pod udarom postkritičkog režima i da kritičke intervencije koje nesumnjivo postoje nemaju više strukturiranu recepciju kao u modernosti (otuda naglašavanje emancipatorske uloge *mnoštva* u savremenoj teoriji). U nastavku knjige Prole podrobno ispituje moderno konstituisanje vidljivog i nevidljivog kroz različite formativne momente, što neminovno uključuje analizu Merlo-Pontijevih radova, Blanšooove estetike odsutnog sveta, književne opsesije stranošću, ideje univerzalnosti kao sveobuhvatnog poimanja sveta, međusobnog

odnosa arhive i medija, a okončava se pokušajem ponovnog uspostavljanja okrnjene kopče između subjekta i zajednice.

Knjiga Dragana Prola je uspela povjesno-filozofska dijagnoza odnosa subjektivnosti i stvarnosti, koji emanira u estetskim proizvodima i diskursima o njima. Ono što je naročito bitno istaći jeste paradoks same umetnosti koji se da iščitati iz Prolove analize. Naime, ukoliko je hronično nezadovoljstvo praktičnim svetom ono što hrani umetnost, jasno je da estetski svet prosperira nad manama praktičnog sveta, što bi zapravo značilo da umetnost izrasta na pukotini koju osuđuje, ali zahvaljujući kojoj postoji. Rekao bih, zajedno sa Igltonom, da ovo i jeste temelj građanske koncepcije umetnosti, kao što može biti i temelj manipulacije idejom da je potrošački i tržišni svet toliko savršen da svaka kritika postaje izlišna. Ali postoji li tu još nešto? Naravno, i to je ono što Prole ističe: naime, nije ovde toliko reč o moći negativiteta, koliko o tome da umetnički rad, ukoliko želi da ostane veran imanenciji, a ne tek evokacijama utešnih obzorja transcendencije, mora beskompromisno da se razračunava ne sa pukim ispoljavanjima negativnih tendencija, već sa vlastitim uslovima. Ukratko, prava umetnost se pita šta je to što me omogućuje? To, razume se, nije kritika, a nije ni prava odsutnost. Autor, na koncu, odgovara da umetnost čuva od nepovratnog gubljenja onoga što je temelj ljudskosti, a to je zajedništvo. A čini se da zajedništvo ipak, ma koliko bilo potisnuto ili ideologizovano, pripada imanenciji života kao ljudskog života.